UDC 37.091.3: [165.021:159.955]

Problem-based learning as a means of developing students' critical thinking

Hanna Protsyk
Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil
https://orcid.org/0000-0003-0928-636X

Abstract. *The possibility of problem-based learning as a means of developing students' critical thinking are analyzed. The ways of its implementation in the educational process are characterized. The role of problem situations in developing students' ability to analyze information, express arguments, find solutions, and apply knowledge in practice is highlighted. It is emphasized that this approach promotes students' independence in learning.*
Keywords: *problem-based learning, critical thinking, educational process, a means of developing thinking, cognitive activity.*

Проблемне навчання як засіб розвитку критичного мислення студентів

Ганна Процик
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, м. Тернопіль
https://orcid.org/0000-0003-0928-636X

Анотація. *Проаналізовано можливості проблемного навчання як засобу розвитку критичного мислення студентів. Охарактеризовано способи його реалізації в освітньому процесі. Висвітлено роль проблемних ситуацій у формуванні вміння аналізувати інформацію, аргументувати думку, знаходити рішення та застосовувати знання на практиці. Наголошено, що такий підхід сприяє самостійності студентів у навчанні.*
Ключові слова: *проблемне навчання, критичне мислення, освітній процес, засіб розвитку мислення, пізнавальна діяльність.*

Актуальність дослідження. Сучасна вища освіта орієнтована не тільки на засвоєння студентами системи знань, а й на формування здатності самостійно аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, аргументувати власну позицію, вмінні приймати обґрунтовані рішення та розв'язувати нестандартні професійні завдання. Саме тому в навчальному процесі особливого значення набуває розвиток критичного мислення студентів як необхідної складової їхньої професійної підготовки. Одним із засобів розвитку критичного мислення є проблемне навчання адже воно передбачає залучення студентів до активного пошуку шляхів розв'язання проблемних ситуацій, аналізу різних позицій, обґрунтування власних рішень. Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування взаємозв'язку між проблемним навчанням і розвитком критичного мислення

студентів та визначення умов, за яких проблемне навчання може бути ефективним засобом його формування.

Мета – розкрити можливості проблемного навчання як засобу розвитку критичного мислення студентів та охарактеризувати основні способи його реалізації в освітньому процесі.

Проблемне навчання пройшло тривалу історію становлення та розвитку в педагогічній науці. Теоретичною основою такого навчання є активне, самостійне та творче пізнання відповідно до яких засвоєння знань є найбільш результативним тоді, коли студент не лише сприймає готову інформацію, а й є залученим до її пошуку та осмислення.

Значний внесок у розвиток теорії проблемного навчання зробили М. Махмутов, І. Лернер, Т. Кудрявцев, А. Матюшкін, В. Оконь та інші науковці. У їхніх дослідженнях проблемне навчання розглядалось з різних позицій, наприклад: як дидактична система, як метод навчання, як організація пізнавальної діяльності та спосіб створення проблемних ситуацій. Подальший розвиток ідей проблемного навчання знайшов відображення у працях українських вчених таких як М. Фіцула, А. Фурман, А. Алексюк, К. Баханов та інші. Педагоги розглядають проблемне навчання у контексті дидактики та сучасних методів навчання, досліджують її психологічну природу, розглядають як тип навчального процесу, як технологію організації пізнавальної діяльності у центрі якої перебуває проблемна ситуація.

М. Фіцула зазначає, що проблемне навчання передбачає засвоєння студентами знань і способів дій проблемним шляхом у кілька етапів, а саме: створення проблемної проблемної ситуації (де викладач повідомляє готові висновки науки, не розкриваючи способів їх розв’язання); аналіз і формування проблеми (де викладач дає студентам фактичний матеріал для аналізу, порівняння, зіставлення й розкриває логіку розв’язання проблеми); висунення гіпотези (де викладач створює студентам умови для самостійного формулювання проблеми, пошуку шляхів її розв’язання через висунення гіпотез). [1, с. 243]. Проаналізована послідовність етапів дає підстави розглядати проблемне навчання не як окремий прийом, а як цілісний процес організації пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

А. Фурман розглядає проблемне навчання як психолого-педагогічну систему методів, форм і засобів розвивального навчання, що сприяє активному оволодінню новими знаннями й способами дій. Науковець описує різні способи реалізації проблемного навчання, як от: монологічний виклад знань, евристичну бесіду, пошукову самостійну роботу, навчальний диспут, учнівське дослідження [2, с. 44]. Таким чином, різноманітність способів реалізації проблемного навчання дає змогу адаптовувати його до змісту навчального матеріалу, рівня підготовленості студентів та конкретної навчальної ситуації.

Проблема розвитку критичного мислення знайшла відображення у працях зарубіжних і українських дослідників зокрема Дж. Дьюї, Р. Енніса, Д. Халперн, Р. Пола, О. Пометун, О. Тягла, С. Терно та інших. Критичне мислення розглядається науковцями як складний інтелектуальний процес, що передбачає здатність особистості аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність,

виявляти причинно-наслідкові зв’язки, порівнювати альтернативні варіанти, аргументувати власні думки та формулювати висновки. Важливою особливістю критичного мислення є готовність не лише сприймати запропоновану інформацію, а й піддавати її оцінюванню та осмисленню. Розвиток зазначених умінь безпосередньо пов'язаний із характером навчальної діяльності студентів. Коли навчальне завдання не має однозначного способу розв’язання і потребує пошуку та аналізу можливих варіантів саме тоді створюються умови для активізації критичного мислення.

Висновки. Отже, аналіз наукових підходів дає підстави розглядати проблемне навчання як ефективний засіб розвитку критичного мислення студентів. Створення проблемних ситуацій, постановка проблемних запитань і завдань спонукають студентів не лише відтворювати готові знання, а й аналізувати інформацію, виявляти суперечності, порівнювати різні позиції, висувати припущення, аргументувати власні думки та робити висновки. Таким чином, проблемне навчання змінює характер пізнавальної діяльності: від репродуктивного засвоєння матеріалу до самостійного пошуку, що створює сприятливі умови для формування основних умінь критичного мислення.

Таким чином, взаємозв’язок проблемного навчання і критичного мислення полягає в тому, що проблемна ситуація стає стимулом для активізації мисленнєвої діяльності, а процес пошуку та обґрунтування розв’язання проблеми безпосередньо залучає так компоненти критичного мислення , як аналіз, оцінювання, аргументація, рефлексія та прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Фіцула М. М. (2014). *Педагогіка вищої школи (*2-ге вид., доп.). Академвидав
2. Фурман А. В. (1991). *Проблемні ситуації в навчанні: книга для вчителя.* Радянська школа.